

דבר המערכת

והערכית הקיימת למראית עין בין שתי קטגוריות ההשתייכות.

מצב זה העיקר במיוחד על יהודים במדינת ישראל שהיו ילידי האזור, אשר היו קשורים בנימי נפשם לתרבות הערבית הגבוהה (או לתרבויות ערביות אזוריות), אך לא יכלו לבטא הזדהות זו בישראל בדרך ציבורית לגיטימית. כדמי כניסה לקבוצת השיח המובילה נדרשו עולים אלה להשתייך חלק מרכזי בהווייתם ולגנוז הזדהות תרבותית מורכבת. כפי שניסחה זאת המשוררת ילידת בגדד, אמירה הס: "דְּבַרְתִּי דְּבוּר אַחֵר / הִתְלוֹצְצָתִי עָלַי / וְהִסְתַּתְּתִי דְּמֵעוֹתַי שְׂבַעֲמָק רֵאשִׁי" (ראו מאמרה של קציעה עלון). מצב זה יצר גם קונפליקטים בלתי־פתירים לדוברי הערבית הלא־יהודים, ששמותיהם, תרבותם ולשונם נתפשו (ועדיין נתפשים) בישראל כ"אחר" המאיים. כל מעבר בנמל התעופה בן־גוריון ממחיש בעבורם חשדנות מבנית זו מצד היהודים במדינה.

גיליון זה של **זמנים** מוקדש לבחינת מפגשים מסוגים שונים בין ערבים ליהודים במאות התשע־עשרה והעשרים. במרכזם של כמה מאמרים בגיליון זה עומדים קונפליקט ואובדן מסוגים שונים, ולצדם מציגים חלק מהכותבים יחסי גומלין בשגרת החיים של שתי הקהילות, כגון אימוץ פריטי לבוש ומטבעות לשון, שאיפה משותפת למודרניזציה חקלאית ופיתוח קשרי מסחר ענפים. בחינת ההיסטוריה המשותפת של ערבים ויהודים במזרח התיכון אינה יכולה להתעלם מהמלחמות ומהיעלמותן של קהילות היסטוריות עתיקות, אך גם אינה רשאית להתעלם משיתופי פעולה ומחוויות סובייקטיביות משותפות. דיאלוג מפוכח שאינו מתבצר בקלישאות, אינו מרדד את העבר למיתוסים ואינו מאמץ ייצוגי תעמולה דורש היסטוריה מגוונת, מורכבת, עשירה ואמיצה.

מפגשים בין יהודים לערבים נערכו מאז שהחלו בני־אדם במזרח התיכון להזדהות במונחים אלה, באלף הראשון לפני הספירה. המפגשים הללו התקיימו למטרות מסחר, כחלק מפולחני דת, במסגרות פוליטיות ושבטיות ובתחומים רבים אחרים; חלקם נערכו בנסיבות של עימות וניגוד בעוד אחרים התנהלו בשיתוף פעולה ותוך תועלת הדדית. מפגשים בין יהדות לערביות התנהלו גם בתוך קהילות יהודיות עתיקות שהיו חלק מהמרחב דובר הערבית, והרגישו בנות־בית בתרבות ובשפה. אוסף גניות קהיר וספרות ההגות של יהודי ספרד בימי־הביניים הם שתי דוגמאות מני רבות המעידות על שימוש רווח בלשון הערבית היהודית ועל דיאלוג ממושך בין יהודים ודוברי ערבית אחרים.

עליית הלאומיות במאה התשע־עשרה ובראשית המאה העשרים, והיעלמותן לאחר מלחמת העולם הראשונה של האימפריות הרב־לאומיות הגדולות (שבהן חיו מרבית הערבים והיהודים), קידמו תוכניות שונות להגשמה לאומית, הן לערבים והן ליהודים. מקצת מהתוכניות שרטטו חיים קבוצתיים משותפים, ואילו אחרות יצאו מנקודת הנחה של "משחק סכום אפס", שבו הצלחה של קבוצה אחת מחייבת את כישלונה ואף את חדלונה של האחרת. התגבשותן המהירה במחצית הראשונה של המאה העשרים של הציונות ושל הלאומיות הפלסטינית־הערבית, והניגודים הברורים בין יעדי שתי התנועות, חידדו מאוד את המתח הקיים בין היות האדם ערבי להיות האדם יהודי. בשימושים הרווחים בלשוונותיהן של שתי הקבוצות הפכו המושגים "יהודי" ו"ערבי" למונחי תשליל, המסמלים בעיני דוברים רבים את העליונות לכאורה של בני קבוצתם ואת נחיתותם של בני הקבוצה האחרת. ייצוגים חזותיים בקריקטורות ובכרזות הדגישו גם הם את הניגודיות התרבותית, הקבוצתית

מערכת **זמנים** מודה מקרב לב לפרופסור עמי איילון, שמסיים שתי קדנציות כחבר המערכת, על תרומתו הרבה לכתב העת ועל היותו עורך־אורח של שני גיליונות מיוחדים, "ספרים פתוחים, ספרים גנוזים" (גיליון 112) ו"מלחמת העולם הראשונה בארץ ישראל" (גיליון 126).

מערכת **זמנים** מברכת מקרב לב את חברת מועצת המערכת, פרופסור ביילי מלמן מהחוג להיסטוריה כללית באוניברסיטת תל אביב, על בחירתה כחברת האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.